

آسیب‌شناسی انتظامی و امنیتی تنوع قومی پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم در استان آذربایجان غربی (شهر ارومیه)

داود دعاگویان^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۲/۲۵
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۴/۱۳

از صفحه ۵۱ تا ۷۴

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی
سال ششم، شماره بیست و سوم، پاییز ۱۳۹۷

چکیده

این پژوهش با هدف شناخت نقش تنوع قومی شهرستان ارومیه در بروز آسیب‌های انتظامی و امنیتی استان صورت گرفته و مهم‌ترین پرسش این است که نیروی انتظامی فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی باید از چه تدابیری در جهت کنترل تهدیدهای امنیتی این دو ایدئولوژی در سطح استان بهره بگیرد؟ این پژوهش از نظر هدف کاربردی و روش اجرا آن توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری کارشناسان سیاسی، انتظامی و امنیتی استان به تعداد (۲۴۲) نفر است که با روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌ای حجم نمونه آنان بر پایه جدول مورگان (۱۵۰) نفر برآورد شده و ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تنوع و گرایش‌های قومی، آسیب‌های انتظامی و امنیتی زیادی در پی داشته است. به‌ویژه گرایش‌های پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم، انسجام اجتماعی و وحدت جامعه را تهدید و موجب افزایش دخالت بیگانگان، سهم‌خواهی بیشتر گروه‌های قومی از نظام و درگیری‌های نظامی شده است. تعامل مداوم فرماندهان با رهبران و بزرگان سیاسی-مذهبی قومیت‌ها، مکان‌یابی کلانتری‌ها منطبق با نوع تهدیدهای قومیتی در سطح شهر ارومیه و استان، اجرای طرح‌های عمرانی-اقتصادی و تقویت احترام، عزت و تکریم شهروندان کرد و آذری از سوی همدیگر سبب کاهش تنش‌های قومیتی خواهد شد.

کلید واژه‌ها: تنوع قومی، پان‌ترکیسم، پان‌کردیسم، ارومیه، آذربایجان غربی.

بیان مسئله

مسئله یکپارچگی و انسجام اجتماعی همواره زیرساخت اجتماعی نظام امنیتی یک کشور را تشکیل می‌دهد. تنوع قومی از جمله مقوله‌های نوین امنیت ملی است و از دیرباز جمهوری اسلامی ایران در زمره ممالک دارای تنوع قومی محسوب می‌شود. سرزمین ایران نه تنها در تاریخ گذشته خود بلکه هم‌اکنون نیز دارای ساختار چندقومی و ترکیبی از گروه‌های متنوع قومی است و تنش‌های قومیتی همواره مورد بحث محافل علمی و سیاسی جمهوری اسلامی ایران بوده است. از این رو احساسات هویتی هر یک از اقوام (بر پایه مشترکات زبانی، نژادی، ادبیات، محل سکونت و ...) آن‌ها را به مثابه یک گروه فرعی از جامعه بزرگ‌تر مشخص کرده است؛ و به نحوی است که اعضای هر گروه خود را از لحاظ ویژگی‌های خاص فرهنگی از سایر اعضاء جامعه متمایز تلقی می‌کنند. استان آذربایجان غربی از این امر مستثنا نبوده و از دو قوم شناخته شده و اصلی ترک و کرد در کنار اقوام دیگری همچون ارمنه، آشوری‌ها، بهایی‌ها و اهل حق تشکیل شده که در این استان به فعالیت‌های مذهبی و اجتماعی مشغول هستند. نزدیکی این استان با کشورهای ترکیه و عراق و تأثیرپذیری شهروندان از تفکرات برخی از اقوام، آسیب‌های فراوانی را برای نیروهای انتظامی رقم زده است. مطالعات تاریخی نشان می‌دهد که آسیب‌های امنیتی و اجتماعی متأثر از اختلافات قومی استان به سال‌های گذشته قبل از انقلاب برمی‌گردد و با پیروزی انقلاب اسلامی، به دلیل گسترش شکاف‌های قومی و دخالت‌های برخی گروه‌های معاند در خارج از مرزهای کشور، این اختلافات و آسیب‌ها را می‌توان حول دو محور انتظامی و امنیتی نشان داد (شکل شماره ۱).

شکل شماره (۱). آسیب‌شناسی شناسی پیامدهای تنوع قومی در استان آذربایجان غربی

بررسی‌های سالانه پلیس اطلاعات و امنیت استان آذربایجان غربی نشان می‌دهد که تأثیر اندیشه‌های سیاسی فراملی پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم، شکاف‌های عمیقی را در بین اقوام منطقه به وجود آورده و می‌تواند ضمن ایجاد درگیری‌های قومی و قبیله‌ای و بروز آشوب‌های شهری و درگیری‌های مسلحانه، نظم و امنیت منطقه را به خطر اندازد (فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی، ۱۳۹۲). باین‌وجود دو قوم ترک و کرد استان آذربایجان غربی و پیامدهای امنیتی ناشی از برهم خوردن توازن جمعیتی (پوریایی، ۱۳۹۰: ۶)، آیینی و اجتماعی و اقتصادی میان این دو قوم موجب گشته است که این موضوع به‌صورت علمی مورد بررسی قرار گیرد. آنچه مسلم است اینکه مسئله یکپارچگی اجتماعی و فرهنگی از زیرساخت‌های نظام امنیتی کشور محسوب گشته و پیشگیری از تشتت بنیادهای اجتماعی و جنبش‌های قومی از اهمیت اساسی برخوردار است (فکوهی، ۱۳۸۱، ۱۷؛ ایوبی، ۱۳۷۷: ۲۳). به همین لحاظ با توجه به اینکه استان آذربایجان غربی در زمره مناطق دارای تنوع قومی محسوب می‌شود (حسین زاده، ۱۳۸۰: ۴۶)، بیشترین جمعیت به ترک‌های آذری و کردها اختصاص دارد و برهم خوردن تدریجی توازن جمعیتی (پوریایی، ۱۳۹۰: ۶) و توازن آیینی و اجتماعی به نفع کردها، موضوع یکپارچگی را با چالش روبرو کرده است. اگرچه قوم ترک‌زبان این استان دارای حس ناسیونالیستی بالا و پیوند عمیقی با ملت ایران در گرایش به مذهب شیعه دارند و همچنین در سایر صحنه‌های سیاسی و هشت سال دفاع مقدس و صحنه‌های علمی و فرهنگی کشور حضور پرشور دارند، اما قوم کرد نیز در تمام صحنه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور همگام با سایر مردم ایران حضور فعال داشته و اکثریت کردزبانان در انجام مناسک دینی از فقه امام شافعی پیروی کرده و ملاحظات مذهبی اکثراً سنی مذهب دارند (افتخاری، ۱۳۷۷). باین‌وجود بررسی‌های سیاسی نشان می‌دهد که بی‌توجهی به تحولات اقوام و روابط قومی در استان در بروز پدیده پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم که از سوی کشورهای هم‌جوار و دشمنان جمهوری اسلامی ایران حمایت می‌شوند، مؤثر بوده و آسیب‌های زیادی را برای مردم منطقه و اوضاع اقتصادی و سیاسی و به‌ویژه امنیت منطقه به وجود آورده است که این آسیب‌ها را می‌توان از ابعاد مختلف بررسی نمود. درواقع پرسش‌های اصلی پژوهش حاضر به شرح زیر هستند:

- ابعاد پدیده قوم‌گرایی استان آذربایجان غربی چیست و به چه نحو در بروز ناامنی استان تأثیر می‌گذارد؟
- پان‌کردیسم با برجسته‌سازی گویش‌های زبان کردی (مانند اورامی، کلهری، سورانی و کرمانجی) و مذهب (مانند سنی و شیعه و یارسان) و رسانه‌های منتقد چه آسیبی بر پیکر امنیت استان می‌رساند؟
- شکاف‌های قومی و خشونت در پیکارهای سیاسی این دو قوم، برای دفاع از هویت قومی، زبانی، نژاد و ایدئولوژی قومی چه آسیب انتظامی بر امنیت استان و تشدید مناقشات داخلی و منطقه‌ای و بر هم زدن نظم و آرامش عمومی مردم آذربایجان غربی رسانده است؟

پیشینه پژوهش

در مباحث جامعه‌شناسی، آسیب‌شناسی^۱ را علم مطالعه و بررسی اختلال در کارکرد نظام اجتماعی و غسل سیستم‌ها، بخش‌ها و اجزاء در سطوح مختلف تعریف می‌کنند (محسنی تبریزی و رحمتی، ۱۳۸۱: ۲۵؛ عبدالهی و قادر زاده، ۱۳۸۸: ۱۵). اگرچه آسیب‌های اجتماعی قابل کنترل و پیش‌گیری‌اند ولی در صورت بی‌توجهی به آن، موجب بزرگنمایی و تبلیغات دشمنان کشور می‌شود. یکی از مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی کشور پدیده قومیت‌گرایی^۲ است^۳ (فکوهی، ۱۳۸۱: ۱۰۶). اگرچه اکنون پژوهش‌های کمی پیرامون موضوع آسیب‌شناسی تنوع قومی در ارومیه و استان آذربایجان غربی صورت گرفته است اما می‌توان به برخی از آن‌ها اشاره کرد. پوریایی در پژوهشی با عنوان بررسی تأثیر تغییر ترکیب جمعیتی دو قوم ترک و کرد در استان آذربایجان غربی بر جرائم امنیتی (مطالعه موردی شهرستان ارومیه) نتیجه می‌گیرد که در شهرستان ارومیه تغییر ترکیب جمعیت قومی به نفع قوم کرد صورت می‌گیرد و بین تغییر ترکیب جمعیت قومی و جرائم امنیتی رابطه وجود دارد به طوری که زمینه‌های جرائم امنیتی در قوم کرد بیشتر است؛ بنابراین باید ضمن آسیب‌شناسی این موضوع تدابیر لازم را به کار

۱- Pathology

۲- Ethnicity

۳- در این مفهوم تقابل نوع زیست شهری با زیست غیرشهری و تقابل خداباوری شهروندان و بی‌دین بودن قوم‌ها قابل ملاحظه است (برتون، ۱۳۸۰: ۲۳۳).

گرفت (پوریایی، ۱۳۹۰). ابادری و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان قوم‌گرایی و تأثیر آن بر روابط ایران و آذربایجان، خاطرنشان می‌سازند که با فروپاشی شوروی در قرن بیستم و شکل‌گیری جمهوری‌های کوچک آسیای میانه و آذربایجان قوم‌گرایی مبتنی بر پان‌ترکیسم در منطقه شکل گرفته و به بسیاری از مشکلات امنیتی و تحولات سیاسی خاورمیانه و بروز جنبش‌های سیاسی دامن زده است.

احمدی (۱۳۷۹)، در رساله خود در خصوص ترکیه، پان‌ترکیسم و آسیای میانه بیان می‌دارد که ترکیه و نخبگان علمی و سیاسی این کشور طبق شواهد موجود و عملکرد وزارت امور خارجه، در تلاش است تا با انتشار ایدئولوژی پان‌ترکیسم، به تئوری عثمانی بزرگ و اتحاد ترک‌های منطقه تحقق بخشد. اگرچه در این زمینه چندان موفق نبوده است.

الطایی (۱۳۷۸)، در پژوهشی در خصوص «عوامل اجتماعی مرتبط با قوم‌گرایی فرهنگی در میان کردهای ایران»، نتیجه می‌گیرد که قوم‌گرایی در بین کردهای ایران با برجسته‌سازی گویش‌های زبان کردی (مانند اورامی، کلهری، سورانی و کرمانجی) و نوع مذهب (مانند سنی و شیعه و یارسان) و رسانه مصرفی (مانند تلویزیون) وجود داشته و البته می‌توان با اجرای عدالت و رفع نابرابری‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی آسیب‌های ناشی از قوم‌گرایی کردها را کنترل نموده و کاهش داد.

اسلامی (۱۳۸۵)، نیز در پژوهشی با عنوان «تحلیل قومیت و هویت قومی در ایران و تأثیر آن در امنیت پایدار»، نتیجه می‌گیرد که غفلت حکومت در قبال اقوام باعث تهدید و آسیب‌پذیری امنیت ملی کشور شده و حمایت کشورهای همسایه از اقوام، ناامنی را افزایش داده و در نتیجه توسعه کشور به مخاطره می‌افتد.

ایوبی (۱۳۷۷)، نیز در یکی از پژوهش‌های خود در خصوص شکاف قومی و خشونت در پیکارهای سیاسی، نتیجه می‌گیرد که اقوام تمام تلاش خود را برای دفاع از هویت قومی، زبانی، نژاد و تاریخ مشترک به کار گرفته و از هرگونه جنبش و حرکت سیاسی مبتنی بر ایدئولوژی قومی حمایت می‌کنند و در نهایت بنی‌هاشمی (۱۳۸۲) در پروژه پژوهشی خود با عنوان «شأن قومیت و ناسیونالیسم قومی در امنیت ملی» نتیجه می‌گیرد که قوم‌گرایی به‌عنوان یک متغیر تأثیرگذار در امنیت ملی به‌ویژه برای جامعه چندقومی شمرده شده و امروزه ناسیونالیسم قومی دارای اهمیت سیاسی بوده و در تشدید مناقشات داخلی و

منطقه‌ای تأثیر دارد. این مهم در کشورهای جهان سوم و کشورهایی که دارای پیشینه چندقومی هستند (مانند ایران) از اهمیت خاصی برخوردار است.

به‌طور کلی می‌توان از یافته‌های پژوهش‌های فوق چنین نتیجه‌گیری نمود که دامن زدن به پدیده قومیت‌گرایی، آسیب‌های فراوانی را در عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در پی خواهد داشت و تنوع قومی در آذربایجان غربی ضمن تأثیرپذیری از عوامل مرزی سایر کشورها در بروز آشوب‌ها، تنش‌ها و خشونت‌های سیاسی در عرصه‌های انتخاباتی و شکاف‌های قومی کردها و ترک‌ها، در توسعه و امنیت عمومی منطقه، تأثیری منفی بر جای خواهد گذاشت.

مبانی نظری پژوهش

تعریف قوم و قومیت

قوم عبارت از یک جمعیت انسانی مشخص با یک افسانه، اجداد مشترک، خاطرات مشترک، عناصر فرهنگی، پیوند با یک سرزمین تاریخی یا وطن و میزانی از حس منافع و مسئولیت است (ایوبی، ۱۳۷۷). قوم، گروهی از انسان‌هاست که اعضای آن دارای ویژگی‌های نیایی و اصل و نسبی یکسان یا مشترک هستند، همچنین گروه‌های قومی اغلب دارای مشترکات فرهنگی، زبانی، رفتاری و مذهبی هستند که ممکن است به آبا و اجدادشان برگردد و یا بر اساس عوامل دیگری به وجود آمده باشد؛ بنابراین یک گروه قومی می‌تواند یک جامعه فرهنگی نیز باشد (کان^۱، ۱۹۴۴: ۱۷۰؛ اسمیت^۲، ۱۹۷۴: ۵۷؛ آلنوت^۳، ۲۰۰۷). امروزه واژه قومیت بیشتر در صحنه‌های اجتماعی استفاده کاربردی دارد و قوم با عناصر هویت، اعتقاد و آگاهی مشترکات زیادی دارد. کشورها بر اساس ضروریات سیاسی، آمیزه‌ای از گروه‌های قومی هستند. ایران نیز به دلایل مختلف یک کشور چندقومیتی می‌باشد (اسمیت، ۱۳۸۳). با توجه به اهمیت وحدت بین اقوام، دولت‌ها در قرن بیستم و هزاره سوم تلاش کردند که به وحدت پرداخته و به برنامه هویتی ملی مبتنی بر یک فرهنگ واحد را در جامعه چندقومی از طریق عوامل تکوینی

1- Kohn

2- Smith

3- Allnutt

و القایی بپردازند (بنی‌هاشمی، ۱۳۸۲: ۱۰۰-۱۰۲؛ عبداللهی و قادر زاده، ۱۳۸۸)؛ بنابراین پدیده‌های پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم را می‌توان دو پدیده مؤثر از قوم‌گرایی در نظر گرفت. با این وجود پان در زبان لاتین پیشوندی است به معنای همه یا عموم که در قرن (۱۹) و (۲۰) ابتدا در اروپا و سپس در آسیا و آفریقا مطرح شد (بوکایووا، ۲۰۰۷). هدف از نام‌گذاری پان وحدت سیاسی افرادی دارای نژاد، زبان، ملیت و دین مشترک است. پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم دو ایدئولوژی ناسیونالیستی و توسعه خواهانه است که بر پایه آن تمام مردمانی که ترکی و یا کردی سخن می‌گویند، باید تحت یک ملت و رهبری واحد در دولتی واحد و مستقل متحد شوند (لاندو، ۱۳۸۵: ۷۳). در واقع هدف این دو قوم از یک سو گردآوردن همه ترک‌زبانان و کردزبانان در یک مرز مشترک و البته شکل‌دهی حکومت و دولت واحد با فرهنگ و زبان واحد است (زیان بدرالدین، ۱۳۹۵: ۸۱؛ لاندو، ۱۳۸۵). با عنایت به رشد رسانه‌های مجازی و تشدید فعالیت‌های تبلیغاتی و فرهنگی این دو ایدئولوژی از طریق شبکه‌های ماهواره‌ای و نیز بزرگ‌نمایی مسائل و مشکلات قومی (احمدی، ۱۳۷۹) و تحریک احساسات ناسیونالیستی کردها و ترک‌ها شاهد برخی ناآرامی‌ها و اغتشاش‌ها در صحنه‌های رسانه‌ای و حاکمیتی استان هستیم که در طول دهه گذشته در حال رشد بوده است.

نظریه‌های قومیت‌گرایی

در بررسی پدیده قوم‌گرایی باید ابتدا به چند رویکرد نظری در بروز هویت قومی اشاره کرد:

الف) رویکرد ازلی‌انگارهای هویت قومی بر این اعتقاد است که قدرت تعلقاتی که فرد نسبت به اعضای خانواده‌اش احساس می‌کند، ناشی از تعامل نیست بلکه منبعث از پیوند خونی و ازلی است (اوزکریملی، ۱۳۸۳: ۸۶). این رویکرد معتقد است که هویت‌ها یا تعلقات ازلی، داده‌شده، متقدم، غیرمشتق و مقدم بر همه تجارب و تعاملات هستند و در واقع همه تعامل‌ها در درون واقعیت‌های ازلی صورت می‌گیرند (فکوهی، ۱۳۸۵: ۱۱۴).

1- Bokayeva

2- Landuw

ب) همچنین رویکرد ابزارانگاران هویت قومی معتقد است که هویت‌های ملی و قومی وسیله منعطفی در دست گروه‌های نخبه رقیب هستند تا در مبارزه کلی بر سر قدرت، ثروت و اعتبار، حمایت توده‌ای به وجود آورند. براس^۱ معتقد است که کشمکش‌های قومی از تفاوت‌های فرهنگی ناشی نمی‌شوند، بلکه حاصل محیط اقتصادی و سیاسی وسیع‌تری هستند که به ماهیت رقابت میان گروه‌های نخبه نیز شکل می‌دهند (اوز کریمی، ۱۳۸۳: ۱۳۷). از سوی دیگر رویکرد نوسازی و توسعه هویت قومی بیان می‌دارد که سیاست‌های قومی در واقع راهبرد نظم و تغییر روابط قومی در جامعه می‌باشد که بر اساس آن می‌توان روابط قومی را منظم و قاعده‌مند کرد. این رویکرد اعتقاد دارد که دولت‌های چندقومی اغلب به منظور کنترل سطح تکثیرگرایی قومی و ممانعت از تبلور آن به خشونت قومی؛ حفظ هم‌زیستی مسالمت‌آمیز گروه‌های تشکیل‌دهنده جمعیت یک کشور (اسمیت، ۱۳۸۳: ۳۶) و ایجاد رویه مسالمت‌آمیز و مشروع در مواجهه با تقاضای قومی (برتون، ۱۳۸۰) به وجود می‌آیند.

آسیب‌های انتظامی و امنیتی تنوع قومی

مسئله یکپارچگی اوضاع اجتماعی و فرهنگی از زیرساخت‌های نظام امنیتی است. در این بین مسئله جنبش‌های قومی و فقدان هویت‌سازی ملی نیز از اهمیت اساسی برخوردار می‌باشند (فکوهی، ۱۳۸۵: ۱۷). چندپارگی و تشتت و تبدیل یک دولت-ملت به گروه‌های قومی دارای ارزش‌ها و زبان و ایدئولوژی خاص، آسیب‌های فراوانی بر پیکر نظم و امنیت برجای می‌گذارد و به‌طور طبیعی ارزش‌های گروه‌های غالب به‌صورت فعالیت‌های سیاسی آشکار موجب بروز جنبش‌های تجزیه‌طلبی می‌شود (ایوبی، ۱۳۷۷: ۲۳).

الف) قومیت‌گرایی و خشونت‌طلبی: قومیت به‌عنوان یکی از منابع خشونت در چارچوب انواع کشمکش‌های داخلی و یا الگوهای بی‌ثباتی سیاسی مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. کومار روپسینگه در بررسی انواع تعارضات داخلی، تعارضات هویتی را فراگیرترین و خشن‌ترین انواع نزاع دانسته و معتقد است که هرکجا مؤلفه‌ای قومی، مذهبی، عشیره‌ای یا اختلافات زبانی حاکم است، این نوع از تعارضات هویتی زمینه بیشتری برای ظهور دارند و آمیزه‌ای از هویت و امنیت‌جویی را مورد هدف قرار می‌دهند.

در این حوزه، ستیز اصلی اغلب به توزیع و تمرکززدایی قدرت مربوط می‌شود. هویت‌جویی نیز به‌مثابه واکنش‌های تدافعی معطوف به احتراز از نابودی مادی و یا معنوی است که حاکی از به‌خطر افتادن هسته معنایی زندگی یک گروه اجتماعی می‌باشد (کاتم، ۱۳۸۵: ۱۹؛ افتخاری، ۱۳۷۷: ۱۲۴). در این چارچوب، پژوهش گسترده‌ای در دهه (۶۰) و (۷۰) صورت گرفت که قومیت در اکثر آن‌ها به‌عنوان یکی از اشکال و یا منابع خشونت و بی‌ثباتی بررسی شده است. ساندرز نیز تأکید می‌کند که شکاف‌های مذهبی - قومی به‌طور آشکار در پیدایش کشمکش‌های خشونت‌آمیز مؤثر است و شکاف ریشه‌دار قومی و زبانی به‌طور اجتناب‌ناپذیری مشکلات پیچیده‌ای را برای یکپارچگی سیاسی و تأمین نظم سیاسی و ثبات پایدار به وجود می‌آورد. به‌خصوص در مواردی که نهادها و سازمان‌های رسمی سیاسی در امتداد خطوط شکاف قومی (مذهبی، زبانی یا نژادی) توسعه یافته باشند (ساندل، ۱۳۷۴: ۲۵۱).

ب) قومیت‌گرایی و بی‌ثباتی سیاسی: قومیت و ناسیونالیسم قومی نقش مهمی در بی‌ثباتی سیاسی داخلی دارد (امیری، ۱۳۸۲: ۵۴). برخی از اندیشمندان بر این اعتقاد هستند که قومیت‌گرایی موجب می‌شود که آگاهی‌های قومی، جای خود را به تضاد طبقاتی، بنیادگرایی مذهبی، غلبهٔ ایدئولوژی و تشتت سیاسی که در بروز آسیب‌های امنیتی و بی‌ثباتی سیاسی مؤثر هستند، نمی‌دهد. در واقع رویکرد قومیت‌گرایی و بی‌ثباتی سیاسی رویکردی است که به‌عنوان (رویکرد نرم‌افزاری) به امنیت ملی در جهان سوم مفهوم‌بندی شده است. بانیان این رویکرد معتقدند که مشکل مشروعیت دولت‌ها، ازهم‌گسیختگی اجتماعی یا فقدان یکپارچگی و ناتوانی در سیاست‌سازی از متغیرهای اصلی امنیت ملی در این کشورها است (ماندل، ۱۳۷۹: ۱۴۷). باری بوزان نیز مهم‌ترین تهدیدهای اصلی این جوامع را در سه مؤلفه تهدید نسبت به ایده دولت و کیفیت روابط دولت - ملت، تهدید نسبت به سازمان دولت و تهدید نسبت به وجود فیزیکی دولت توضیح می‌دهد (بوزان، ۱۳۷۸: ۲۰-۲۱).

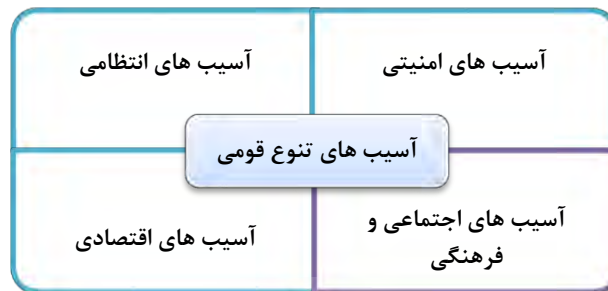
ج) قومیت‌گرایی و بحران یکپارچگی: به‌طور کلی تهدیدهای اجتماعی را نمی‌توان از تهدیدهای سیاسی جدا کرد. از نظر بوزان، تهدیدهای اجتماعی زمانی واقع می‌شوند که در اصل امنیت اجتماعی یک دولت در معرض خطر قرار گیرد. بوزان، امنیت اجتماعی را توان حفظ و ایمنی الگوهای سنتی، زبان، فرهنگ، هویت مذهبی، نژادی، یک تحول یا

ترتیبات جدید را به عنوان یک تهدید علیه بقایشان (هویت اجتماعی) تعریف می کند. وی معتقد است که هویت ملی، اغلب از داخل کشور چندقومی مورد تردید قرار می گیرد و فرآیند ملت - دولت اغلب متوجه خاموش کردن یا حداقل یکسان سازی هویت های اجتماعی شبه ملی می شود. با وجود چنین چالش هایی از طرف هویت های فرو ملی نسبت به هویت اجتماعی و فرهنگی ملی، بوزان معتقد است که تهدیدهای اجتماعی از نشانه های وجود دولت ضعیف است و نمی توان آن را یک مسئله امنیت ملی محسوب کرد، مگر در مواردی که نزاع بین دولتی را دامن بزند.

با این وجود در ترسیم چهارچوب نظری این پژوهش باید اشاره کرد که بررسی نظری تنوع قومی استان آذربایجان غربی که تبلور آن در شهر ارومیه مشاهده می شود، گویای این مهم است که ارومیه تحت تأثیر فعالیت های سیاسی و فرهنگی پان ترکیسم و پان کردیسم بوده و آستن حوادثی در آینده است. فعالیت های سیاسی کردها در کشورهای ایران، عراق، سوریه و ترکیه و حباب توسعه اقتصادی منطقه خودمختار کرکوک عراق از یک طرف و رشد ایدئولوژی پان ترکیسم در منطقه که تفکر ترکیه بزرگ را در منطقه دامن می زند، می تواند به بروز بسیاری از ناامنی ها دامن بزند. مطالعات نظری این پژوهش نشان داده است که تنوع قومی در ذات خود مشکل زا نیست، بلکه تعصبات قوم گرایی و حمایت های عناصر سیاسی داخلی و خارجی در کنار به حاشیه راندن اقوام از صحنه اجتماعی و سیاسی و همچنین اقتصادی موجب می شود که تنوع قومی از حالت فرصت به تهدید تغییر ماهیت داده و به عنوان یک پدیده مرضی و بحران زا تبدیل شود. بدون تردید، خودآگاهی سیاسی ترک ها و کردها در سال های اخیر که در قضایای روزنامه ایران و تحولات سال (۱۳۸۸) و سایر موضوعات سیاسی به طور کامل مشهود بوده است، نمایانگر این واقعیت است که باید با تدابیر لازم، تهدیدهای تنوع قومی مورد بررسی قرار گرفته و سرلوحه کار مسئولان سیاسی و انتظامی قرار گیرد.

بدون تردید، عدم توازن جمعیتی، اقتصادی و سیاسی دو قوم ترک و کرد در منطقه، تقلیل اعتماد متقابل و اعتماد کردها به دستگاه های اجرایی استان در کنار برخوردهای اجتماعی و فرهنگی دو قوم، تقلیل ارتباطات بین سازمانی به دلیل اختلافات مدیریتی، عدم حضور فعال کردها در صحنه های سیاسی و اجتماعی، شیطنت های برخی رسانه های اینترنتی فعال در داخل و خارج و در نهایت برخورد غیرمسئولانه برخی

مدیران استانی با هر یک از دو ایدئولوژی پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم و به‌ویژه برخورد با کردهای ساکن در استان بر بروز آسیب‌های ناشی از تنوع قومی تأثیر گذاشته است. این آسیب‌ها طبق نمودار زیر به چهار آسیب امنیتی، انتظامی، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی تقسیم می‌شود (شکل شماره ۲).

شکل شماره (۲). الگوی آسیب‌های تنوع قومی در استان آذربایجان غربی

یکی از پیامدهای منفی آسیب‌های تنوع قومی این است که انسجام اجتماعی از بین رفته و در نتیجه با کاهش ارتباطات و سرمایه اجتماعی بین اقوام، پیوند عمومی تضعیف شده و در نهایت رفتارها از حالت هنجاری و عاطفی و مسالمت‌آمیز به رفتارهای پرخاشگرانه و غیرهنجاری و مجرمانه تبدیل می‌شود. یکی دیگر از آسیب‌های تنوع قومی این است که تکثر فرهنگی و ارزشی در جامعه رشد یافته و در نتیجه گروه‌های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی متعارض با یکدیگر در جامعه به وجود می‌آید که منجر به مسائل نامنی در جامعه می‌شود. از دیگر پیامدهای تنوع قومی در استان آذربایجان غربی را می‌توان به وجود آمدن تنوع منابع قدرت و نیروهای سیاسی در جامعه دانست که این مهم در بروز درگیری‌های خیابانی و حزبی در صحنه‌های سیاسی و اجتماعی مانند انتخابات و تصمیم‌گیری‌های مدیریتی مؤثر است. به نظر می‌رسد که تجمعات ناشی از خشک شدن دریاچه ارومیه از این سنخ باشد؛ و در نهایت یکی از مهم‌ترین پیامدهای آسیب‌های تنوع قومی در استان، بروز رفتارهایی سیاسی خشن مانند ترور شخصیت فیزیکی مدیران و مسئولان انتظامی و سیاسی، مذهبی و فرهنگی استانی است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر نوع پژوهش، کاربردی و از نظر روش اجرای پژوهش، توصیفی-تحلیلی با تکنیک پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش کارشناسان انتظامی، امنیتی، سیاسی و فرهنگی استان به تعداد (۲۴۰) نفر هستند که با استفاده از جدول مورگان تعداد نمونه (۱۵۰) نفری با روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌ای انتخاب شده‌اند. برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد که قبل از اجرا، اعتبار آن از طریق اعتبار صوری و پایایی آن از طریق معادله کوکران با ضریب (۰/۸۸۶) مورد ارزیابی و مثبت شد. پس از گردآوری داده‌ها با استفاده از آزمون تای کندال، فرضیه‌های پژوهش که برآمده از نقطه نظرات کارشناسان است مورد آزمون قرار گرفت؛ بنابراین سطح پذیرش خطا در هر آزمون فرضیه « $P < 0.05$ » است. در مرحله سوم محقق از تحلیل چند متغیره رگرسیون برای تبیین عوامل مؤثر در بروز آسیب‌های انتظامی و امنیتی قومیت‌گرایی استفاده کرده است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

بر پایه داده‌های جدول شماره (۱)، بیش از (۷۰) درصد پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی، (۸۱) درصد کارشناس انتظامی و (۱۲) درصد کارشناسی اطلاعاتی و امنیتی بوده‌اند. از سوی دیگر بر پایه یافته‌های آماری، جدول شماره (۲) در خصوص توصیف آسیب‌پذیری استان آذربایجان غربی و شهر ارومیه از تنوع قومیتی؛ از نقطه نظر کارشناسان دامن زدن به مسائل قوم‌گرایی در استان، امنیت استان را آسیب‌پذیر می‌کند. به‌ویژه وحدت مردمی را به مخاطره و به درگیری‌های حزبی و فعالیت‌های سیاسی شدید می‌انجامد، همچنین قومیت‌گرایی موجب دخالت بیگانگان و حمایت‌های سیاسی و نظامی فراملی از اقوام درگیر و سهم‌خواهی بیشتر گروه‌های قومی از نظام و در نتیجه اختلافات خواهد شد، قومیت‌گرایی در استان، موجب انتشار مجله‌ها و روزنامه‌های سیاسی و اجتماعی بومی و محلی مسئله‌دار می‌شود. قومیت‌گرایی در استان، موجب تغییر رفتارهای اقوام در حوزه‌های پوشش غیرهنجاری و اسلامی می‌شود، قومیت‌گرایی در استان، موجب حمایت‌های جانب‌دارانه مجامع و گروه‌های جهانی به اصطلاح بشردوستانه (حقوق بشر) از اقوام (به‌ویژه کردها) خواهد شد و درنهایت به نظر شما

کدام‌یک از گروه‌های قومی (پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم)، تأثیر بیشتری در ناامنی استان (و شهر ارومیه) از نظر مؤلفه‌های فوق‌الذکر دارند؟ موارد فوق نشان از آسیب‌پذیری امنیت استان از پدیده قوم‌گرایی به‌ویژه گرایش‌های تند پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم دارد.

جدول شماره (۱). توصیف متغیرهای زمینه‌ای تحصیلات پاسخگویان

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
کاردانی	۱۵	۱۰/۰
کارشناسی	۱۱۰	۷۳/۰
کارشناسی ارشد و بالاتر	۲۵	۱۷/۰
جمع کل	۱۵۰	۱۰۰/۰
شغل	فراوانی	درصد فراوانی
کارشناس نهادهای اداری استان	۱۳	۷/۰
کارشناس انتظامی	۱۲۱	۸۱/۰
کارشناسی اطلاعاتی و امنیتی	۱۶	۱۲/۰
جمع کل	۱۵۰	۱۰۰/۰

منبع: یافته‌های پژوهش حاضر.

جدول شماره (۲). مؤلفه‌های آسیب‌پذیری استان آذربایجان غربی و شهر ارومیه از تنوع قومیتی

ردیف	مؤلفه	میانگین	ردیف	مؤلفه	میانگین
۱	قومیت‌گرایی همواره تهدید امنیتی محسوب می‌شود.	۳/۹	۱۲	قومیت‌گرایی در استان، موجب بروز فعالیت‌های فرهنگی و چاپ کتاب‌های مسئله‌دار خواهد شد.	۳/۵
۲	قومیت‌گرایی در استان، انسجام اجتماعی و وحدت جامعه و مردم استان را به خطر می‌اندازد.	۴/۳	۱۳	قومیت‌گرایی، موجب انتشار مجله‌ها و روزنامه‌های سیاسی و اجتماعی بومی و محلی مسئله‌دار می‌شود.	۳/۹
۳	قومیت‌گرایی مترادف با جنبش‌های تجزیه‌طلبی در استان آذربایجان غربی است.	۳/۷	۱۴	قومیت‌گرایی در استان، موجب تغییر رفتارهای اقوام در حوزه‌های پوشش غیرهنجاری و اسلامی می‌شود.	۳/۹
۴	قومیت‌گرایی، موجب درگیری‌های حزبی و فعالیت‌های سیاسی شدید در	۴/۲	۱۵	قومیت‌گرایی، موجب افکار قومیتی و برهم خوردن انسجام و وحدت در استان	۳/۵

ردیف	مؤلفه	میانگین	ردیف	مؤلفه	میانگین
	استان شده است.			خواهد شد.	
۵	قومیت‌گرایی در استان، موجب تضعیف اقتصادی و افزایش بیکاری و ضعف معیشت مردم خواهد شد.	۳/۹	۱۶	قومیت‌گرایی موجب حمایت گروه‌های قومی و سیاسی از آزادی‌های رفتاری اقوام تابعه خواهد شد.	۳/۳
۶	قومیت‌گرایی، موجب تعصب شدید به زبان و رسوم قومی و درگیری بین اقوام خواهد شد.	۳/۳	۱۷	قومیت‌گرایی، موجب تشدید معضل جاسوسی برای بیگانگان خواهد شد.	۳/۹
۷	قومیت‌گرایی، موجب اختلافات قومی بین مسئولان استانی خواهد شد.	۳/۷	۱۸	قومیت‌گرایی موجب بروز پدیده تروریسم در استان و ارومیه خواهد شد.	۳/۸
۸	تنوع قومی موجب سهم‌خواهی بیشتر گروه‌های قومی از نظام خواهد شد.	۳/۹	۱۹	قومیت‌گرایی موجب پدیده شوم اراذل و اوباش در حاشیه‌های شهر ارومیه و ایجاد اغتشاش خواهد شد.	۳/۸
۹	پدیده پان‌ترکیسم در ناامنی استان آذربایجان غربی و شهر ارومیه تأثیر دارد.	۳/۳	۲۰	پدیده پان‌کردیسم در ناامنی استان آذربایجان غربی و شهر ارومیه تأثیر دارد.	۳/۸
۱۰	افزایش سریع جمعیت قوم کرد موجب برهم خوردن توازن جمعیتی و قومی خواهد شد.	۳/۵	۲۱	قومیت‌گرایی، موجب حمایت‌های جانب‌دارانه و حقوق بشری مجامع جهانی از اقوام خواهد شد.	۳/۹
۱۱	تنوع قومی و تبلیغات سیاسی شبکه‌های ماهواره‌ای باعث وضعیت نامناسب اقوام می‌شود.	۳/۲	۲۲	قومیت‌گرایی در استان، موجب می‌شود که غربی‌ها درصدد بزرگ‌نمایی فقر اقوام در استان باشند.	۳/۱

منبع: یافته‌های پژوهش حاضر.

یافته‌های تحلیلی

برای آزمون و تحلیل داده‌ها از آزمون تای کندال استفاده شده است. این آزمون برای داده‌هایی که در سطح سنجش رتبه‌ای هستند، مورد استفاده قرار گرفته و سطح معنی‌داری و پذیرش فرضیه نیز حداقل (۹۵) درصد ($P < 0/05$) و حداکثر (۹۹) درصد ($P < 0/01$) اطمینان است.

جدول شماره (۳). آزمون فرضیه‌های پژوهش

میزان خطا	آزمون تاي كندال		ردیف
	آسیب‌ها	متغیرهای قومیت‌گرایی مرتبط با آسیب‌های انتظامی و امنیتی	
$P < 0/01$	تهدیدهای امنیتی استان	نقش قومیت‌گرایی در کاهش انسجام اجتماعی و وحدت جامعه	فرضیه‌ها
$P > 0/05$	تهدیدهای امنیتی استان	پدیده قوم‌گرایی که مترادف با جنبش‌های تجزیه‌طلبی	
$P < 0/01$	تهدیدهای امنیتی استان	قومیت‌گرایی و دخالت بیگانگان و حمایت‌های نظامی فراملی	
$P < 0/01$	تهدیدهای امنیتی استان	قومیت‌گرایی و اختلافات قومی بین مسئولان استانی	
$P < 0/01$	تهدیدهای امنیتی استان	قومیت‌گرایی در استان و بی‌اعتباری هویت ملی	
$P < 0/01$	تهدیدهای امنیتی استان	زاییده شدن احزاب سیاسی تندرو (مانند پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم)	
$P < 0/01$	تهدیدهای امنیتی استان	تبلیغات شبکه‌های ماهواره‌ای در خصوص وضعیت نامناسب اقوام	
$P < 0/05$	تهدیدهای امنیتی استان	قومیت‌گرایی و تشدید معضل جاسوسی برای بیگانگان و شکل‌گیری سرویس‌های جاسوسی نظام‌مند در استان	
$P < 0/01$	تهدیدهای امنیتی استان	قوم‌مداری و بروز پدیده تروریسم در استان	
$P < 0/05$	تهدیدهای امنیتی استان	قومیت‌گرایی و حمایت‌های جانب‌دارانه مجامع و گروه‌های جهانی به‌اصطلاح بشردوستانه (حقوق بشر) از اقوام (به‌ویژه کردها)	
$P < 0/01$	تهدیدهای امنیتی استان	قومیت‌گرایی و تضعیف فرصت‌های اقتصادی و افزایش بیکاری و ضعف معیشت مردم	

نتایج جدول شماره (۳)، نشان می‌دهد که کلیه فرضیه‌ها به جزء فرضیه دوم معنی‌دار بوده و با اطمینان بیش از (۹۵) درصد می‌توان بیان داشت که متغیرهای قوم‌گرایی متأثر از پدیده پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم در بروز آسیب‌های انتظامی و امنیتی استان و شهر ارومیه مؤثر است. به‌ویژه نقش قومیت‌گرایی در کاهش انسجام اجتماعی، وحدت جامعه، دخالت بیگانگان و حمایت‌های سیاسی و نظامی فراملی؛ شکل‌گیری تبلیغات سیاسی شبکه‌های ماهواره‌ای در خصوص وضعیت نامناسب اقوام در استان؛ حمایت‌های جانب‌دارانه مجامع و گروه‌های جهانی به‌اصطلاح بشردوستانه (حقوق بشر) از اقوام (به‌ویژه کردها) و بروز پدیده تروریسم در استان، محرز می‌باشد.

نتیجه‌گیری

درگیری‌های قومی سال‌هاست که مسئولان استان آذربایجان غربی را به خود مشغول نموده و گاهی تلفات جانی و مالی ناشی از این درگیری‌ها، این پدیده را در رأس اخبار محلی و کشوری قرار می‌دهد. هزینه‌های مالی، سازمانی و روانی ناشی از درگیری‌های قومی در سال‌های اخیر، مردم منطقه را نیز دچار ناامنی و بی‌اعتمادی به مسئولان سیاسی و نهادهای امنیتی نموده است و مردم خواستار اراده نظامی علیه قومیت‌گرایی به‌ویژه دو پدیده پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم هستند. فعالیت‌های تبلیغاتی (فرهنگی، مذهبی)، سیاسی و حتی نظامی موجب هراس مردم از پدیده قومیت‌گرایی شده است و از طرف دیگر بسیاری از سرمایه‌گذارهای محلی ترجیح می‌دهند که سرمایه‌های خود را به سایر استان‌هایی که از امنیت بیشتری برخوردار هستند، منتقل کنند؛ بنابراین، تنوع قومی و درگیری‌های قومی نه تنها اوضاع امنیتی و سیاسی استان را متشنج نموده است بلکه موجب کاهش سرمایه‌گذاری و در نتیجه افزایش بیکاری در این استان شده است. نزدیکی این استان با کشورهای ترکیه و عراق و نیز تأثیرپذیری شهروندان از تفکرهای متعصب‌منشانه برخی اقوام (مانند گروهک مسلحانه پژاک) که گاه و بیگاه موجب درگیری‌های مسلحانه بین آن‌ها و نیروهای انتظامی و امنیتی شده است و آسیب‌های فراوانی را برای نیروهای انتظامی رقم زده است. با این توصیف می‌توان اهم آسیب‌های تنوع قومیتی در این استان را بر پایه مدل نظری، حول محورهای زیر برشمرد که عبارت‌اند از:

- تقلیل اعتماد به نظام حاکمیت و دستگاه‌های انتظامی و کاهش مشارکت‌های عمومی؛
- بروز برخوردهای اجتماعی و فرهنگی در عرصه‌های رسانه‌ای و اداری؛
- بروز برخوردهای سیاسی در عرصه‌های انتخابات و انتخاب مدیران استانی؛
- تقلیل ارتباط‌های بین سازمانی در برخی ادارات استان به دلیل اختلاف‌های قومی بین مدیران؛

- برهم خوردن توازن جمعیتی و اقتصادی به نفع قوم کرد در استان که آسیب جدی به توازن امنیتی خواهد آورد؛
- کاهش همبستگی اجتماعی و وحدت بین اقوام که فرصت را برای گروه‌های معاند و ضدانقلاب و کشورهای استعماری (مانند دولت‌های انگلیس، آمریکا و ...) به وجود خواهد آورد؛
- درنهایت بروز آسیب‌ها و پیامدهای انتظامی و امنیتی به‌ویژه درگیری‌های خیابانی، افزایش جرائم، درگیری‌های قومی دسته‌جمعی، ترور مسئولان شهری، ناامن کردن حاشیه شهرها به‌ویژه شهرهای مرزی و افزایش قاچاق از سوی اقوامی که احساس می‌کنند حق آن‌ها در استان پایمال شده است.

نتایج پژوهش تأییدی بر مبانی نظری و در راستای سایر نتایج پژوهش‌های دیگر است. نتایج پژوهش تأیید می‌کند که قوم‌گرایی در بین کردهای ایران با برجسته‌سازی گویش‌های زبان کردی (مانند اورامی، کلهری، سورانی و کرمانجی) و نوع مذهب (مانند سنی و شیعه و یارسان) و رسانه مصرفی (مانند تلویزیون) وجود داشته و باید با اجرای عدالت و رفع نابرابری‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، پدیده قوم‌گرایی را در بین کردها کاهش داد (الطایی، ۱۳۷۸).

همچنین نتایج پژوهش تأییدی است بر یافته‌های پژوهش دکتر زهرا احمدی پور که غفلت حکومت در قبال اقوام باعث تهدید و آسیب‌پذیری امنیت ملی کشور شده و حمایت کشورهای همسایه از اقوام، ناامنی را افزایش داده و در نتیجه توسعه کشور به مخاطره می‌افتد (احمدی، ۱۳۷۹). از سوی دیگر نتایج این پژوهش، یافته‌های حجت‌الله ایوبی که در پژوهش‌های خود در خصوص شکاف قومی و خشونت در پیکارهای سیاسی، نتیجه می‌گیرد که اقوام تمام تلاش خود را بر دفاع از هویت قومی، زبانی، نژادی و تاریخ مشترک خود به کار گرفته‌اند و از هرگونه جنبش و حرکت سیاسی مبتنی بر ایدئولوژی قومی حمایت می‌کنند را تأیید می‌کند (ایوبی، ۱۳۷۷) و در پایان نتایج و یافته‌های پژوهش به‌طور مستقیم یافته‌های بنی‌هاشم را در خصوص تأثیر قومیت و ناسیونالیسم قومی بر امنیت ملی تأیید می‌کند که «قوم‌گرایی به‌عنوان یک متغیر تأثیرگذار در امنیت ملی به‌ویژه برای جامعه چندقومی شمرده شده و امروزه ناسیونالیسم قومی دارای

اهمیت سیاسی بوده و بر تشدید مناقشات داخلی و منطقه‌ای تأثیر دارد». این مهم در کشورهای جهان سوم و کشورهایی که دارای پیشینه چندقومی هستند (مانند ایران) از اهمیت خاصی برخوردار است (بنی‌هاشمی، ۱۳۸۲). با این توصیف می‌توان به یافته‌ی تجربی و یافته‌های ناشی از این پژوهش اشاره کرد؛

الف) در درجه‌ی اول بر پایه‌ی یافته‌های آماری مربوط به توصیف متغیرهای مؤثر در آسیب‌پذیری استان (ارومیه) از تنوع قومیتی می‌توان چنین نتیجه گرفت که دامن زدن به مسائل قوم‌گرایی در استان، امنیت استان را آسیب‌پذیر می‌کند. به‌ویژه دامن زدن به گرایش‌های قومی و انسجام اجتماعی، وحدت جامعه و مردم استان را به خطر می‌اندازد، همچنین قومیت‌گرایی موجب درگیری‌های حزبی و فعالیت‌های سیاسی شدید، افزایش دخالت بیگانگان و حمایت‌های سیاسی و نظامی فراملی از اقوام درگیر، سهم‌خواهی بیشتر گروه‌های قومی از نظام و در نتیجه اختلافات قومی و درگیری‌های نظامی خواهد شد. از سوی دیگر قومیت‌گرایی در استان، موجب انتشار مجله‌ها و روزنامه‌های سیاسی و اجتماعی بومی و محلی مسئله‌دار، تغییر رفتارهای اقوام در حوزه‌های پوشش غیرهنجاری و اسلامی، حمایت‌های جانب‌دارانه‌ی مجامع و گروه‌های جهانی به اصطلاح بشردوستانه (حقوق بشر) از اقوام (به‌ویژه کردها) خواهد شد که کلیه مؤلفه‌های فوق جزء مؤلفه‌های امنیتی نیز محسوب می‌شوند.

ب) از سوی دیگر نتایج پژوهش در خصوص راهکارهای کنترل و یا کاهش آسیب‌پذیری استان (ارومیه) از تنوع قومیتی نشان داده است که مهم‌ترین راهکارهای کنترل آسیب‌پذیری ناشی از پدیده قوم‌گرایی در استان عبارت‌اند از:

- تعامل مداوم فرماندهان انتظامی استان با رهبران و بزرگان سیاسی، مذهبی و فرهنگی قومیت‌ها؛
- توجه به مکان‌یابی کلانتری‌ها منطبق با نوع تهدیدهای قومیتی در سطح شهر ارومیه و استان؛
- رصد مداوم تأثیر تحولات نظامی مرزهای استان بر درگیری بین قومیت‌ها از سوی فرماندهی انتظامی استان؛

- کاهش محرومیت‌ها در مناطق قومی، تدوین راهبرد فرماندهی انتظامی استان در برخورد با درگیری‌های قومیتی استان و شهر ارومیه در سه سطح تهدید درجه سه، تهدید درجه دو و تهدید درجه یک؛
 - تقویت تیم‌های ورزشی و فرهنگی در مناطق قومی و تشویق برای حضور در مسابقات ملی.
- اگرچه نتایج نشان می‌دهد که کارشناسان به کلیه راهکارها توجه نموده و این راهکارها از درجه اهمیت بالایی برخوردار است.
- پ) نتایج تحلیلی پژوهش نشان می‌دهد که ابعاد پدیده قومیت‌گرایی و دامن زدن به این پدیده در استان تهدیدی علیه نظم و امنیت استان تلقی می‌شود زیرا:
- قومیت‌گرایی در کاهش انسجام اجتماعی و وحدت جامعه و مردم استان و در نتیجه کاهش امنیت اجتماعی مؤثر است؛
 - پدیده قومیت‌گرایی بر اختلافات قومی بین مسئولان استانی تأثیر گذاشته و این موضوع بر امنیت استان تأثیر منفی دارد؛
 - شدت قومیت‌گرایی در استان به بی‌اعتبار نمودن هویت ملی و امنیت استان منتهی می‌شود؛
 - شدت قومیت‌گرایی و دامن زدن به تنوع قومی به زاییده شدن احزاب و گروه‌های سیاسی تندرو (مانند پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم) منتهی شده است؛
 - افزایش سریع جمعیت قوم کرد موجب برهم خوردن توازن جمعیتی شده و بر شدت قوم‌گرایی و ناامنی دامن زده است؛
 - دامن زدن به قومیت‌گرایی موجب شکل‌گیری تبلیغات سیاسی شبکه‌های ماهواره‌ای در خصوص وضعیت نامناسب اقوام در استان شده است؛
 - قومیت‌گرایی در تشدید معضل جاسوسی برای بیگانگان و شکل‌گیری سرویس‌های جاسوسی نظام‌مند در استان به‌عنوان یک پدیده ناامنی مؤثر بوده است؛

- شدت قومیت‌گرایی در بروز پدیده تروریسم در استان بسیار مؤثر بوده است؛
- قومیت‌گرایی منجر به حمایت‌های جانب‌دارانه مجامع و گروه‌های جهانی به اصطلاح بشردوستانه (حقوق بشر) از اقوام (به‌ویژه کردها) شده است و این مهم چهره ایران را در صحنه جهانی ناامن جلوه می‌دهد؛
- قومیت‌گرایی در تضعیف فرصت‌های اقتصادی و افزایش بیکاری و ضعف معیشت مردم در استان مؤثر بوده است؛

درنهایت، بر پایه نتایج پژوهش پیرامون مقایسه تهدیدهای دو پدیده قومیت‌گرایی پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم در امنیت استان، می‌توان گفت که این دو قوم تأثیرهای متفاوتی در امنیت استان دارند به‌نوعی که پدیده پان‌کردیسم با میانگین (۳/۷) بیش از گروه پان‌ترکیسم به‌عنوان تهدید امنیتی استان آذربایجان غربی محسوب می‌شود.

(ت) نتایج یافته‌های مربوط به روش‌های کنترل پدیده قومیت‌گرایی در جهت کاهش تهدیدهای امنیتی نشان می‌دهد که:

- در خصوص نقش عوامل برون‌سازمانی در کاهش تهدیدهای ناامنی ناشی از قومیت‌گرایی و تنوع قومی در استان می‌توان گفت که مؤلفه‌های برون‌سازمانی تا (۶۳) درصد و عوامل سازمانی ناچا نیز حدود (۳۷) درصد تهدیدهای ناامنی ناشی از تنوع قومی را در استان کنترل می‌کنند.

پیشنهاد‌های پژوهش

بررسی تنوع قومی استان در شهر ارومیه گویای این مهم است که ارومیه تحت تأثیر فعالیت‌های سیاسی و فرهنگی پان‌ترکیسم و پان‌کردیسم بوده و آستان حوادثی در آینده است.

نویسنده ضمن ارائه الگوی آسیب‌انگاران تهدیدهای تنوع قومی در این استان و شهر ارومیه، بیان می‌دارد که باید به‌طور سیستمی به این پدیده پرداخته شود و هرگونه بی‌توجهی، عواقب غیرقابل جبرانی را در پی دارد. بدون تردید، عدم توازن جمعیتی، اقتصادی و سیاسی دو قوم ترک و کرد در منطقه، تقلیل اعتماد متقابل و اعتماد کردها

به دستگاه‌های اجرایی استان در کنار برخوردهای اجتماعی و فرهنگی دو قوم، تقلیل ارتباط‌های بین‌سازمانی به دلیل اختلافات مدیریتی و نیز شیطنت‌های برخی رسانه‌های اینترنتی فعال در داخل و خارج بر بروز آسیب‌های ناشی از تنوع قومی تأثیر گذاشته است؛ بنابراین بر پایه یافته‌های پژوهش دو نوع پیشنهاد برای درون سازمان و برون‌سازمانی ناجا ارائه می‌شود که عبارت‌اند از:

الف) راهکارهای درون‌سازمانی:

- تدوین جغرافیای آسیب‌های قومیتی شهر ارومیه و استان آذربایجان غربی و تدابیر لازم ناجا در این زمینه؛
- شناسنامه‌دار کردن فعالان سیاسی، مذهبی و فرهنگی اقوام کرد و آذری‌ها در استان؛
- تحلیل محتوای رسانه‌های محلی هر یک از احزاب و گروه‌های قومیتی توسط فرماندهی انتظامی استان؛
- بررسی پی‌درپی فعالیت‌های سیاسی و تبلیغاتی قومیت‌گرایی در فضای سایبری از طریق پلیس فتا؛
- رصد مداوم تأثیر تحولات نظامی مرزهای استان بر درگیری بین قومیت‌ها از سوی فرماندهی انتظامی استان.

ب) راهکارهای برون‌سازمانی:

در خصوص نقش عوامل برون‌سازمانی در کاهش تهدیدهای ناامنی ناشی از قومیت‌گرایی و تنوع قومی در استان می‌توان گفت که مؤلفه‌های برون‌سازمانی تا (۶۳) درصد تهدیدهای ناامنی ناشی از تنوع قومی را در استان کنترل می‌کنند که نسبت به عوامل سازمانی از ضریب بیشتری برخوردار است. لذا پیشنهادهای این بخش دارای اهمیت بالاتری هستند؛ که عبارت‌اند از:

- حساسیت‌زدایی در خصوص رشد مطبوعات، زبان، موسیقی، هنر و پوشش محلی؛

- از میان بردن زمینه‌های بروز احساسات و تحریکات مانند فقر، محرومیت و عقب‌ماندگی در مناطق قومیت‌نشین؛
- تقویت وحدت شیعه، سنی و دیگر قومیت‌ها در استان و شهر ارومیه؛
- توسعه همه‌جانبه استان و اجرای طرح‌های عمرانی و اقتصادی به‌ویژه در مناطق قومیت‌نشین؛
- تقویت احترام، عزت و تکریم شهروندان و اقوام کرد و آذری از سوی همدیگر؛
- تأکید بر زبان فارسی به‌عنوان زبان ملی و میهنی (به‌گونه‌ای که از کاربرد دیگر زبان‌ها و گویش‌ها جلوگیری نشود)؛
- بالا بردن سطح آگاهی مردم (قومیت‌ها) نسبت به دست‌های پشت پرده بیگانگان در ایجاد اختلافات قومی؛
- تقویت تیم‌های ورزشی و فرهنگی در مناطق قومی و تشویق برای حضور در مسابقات ملی؛
- حضور مداوم مسئولان دولتی در شهرهای دوردست استانی به‌ویژه مناطق قومیت‌نشین؛
- توزیع مناسب پست‌های مدیریتی استانی و شهری بین هر یک از اقوام.

منابع

- اباذری، مرتضی؛ رضازاده، حبیب؛ کریم زاده، محمد (۱۳۹۱). قوم‌گرایی و تأثیر آن بر روابط جمهوری اسلامی ایران و آذربایجان. فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، دوره ۴، شماره ۱۳، ص ۲۰۵ - ۲۳۹.
- احمدی، حمید (۱۳۷۹). قومیت و ملی‌گرایی در ایران. تهران: نشر نی.
- اسلامی، علیرضا (۱۳۸۵). قومیت و ابعاد آن در ایران. فصلنامه علوم سیاسی، شماره ۳۴.
- اسمیت، آنتونی (۱۳۸۳). ناسیونالیسم: نظریه، ایدئولوژی، تاریخ، ترجمه منصور انصاری. تهران: مؤسسه مطالعات ملی.
- افتخاری، اصغر (۱۳۷۷). ظرفیت طبیعی امنیت. فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵ و ۶، ص ۲۳ - ۶۲.
- امیری، عبدالرضا (۱۳۸۲). نقش رسانه‌های جمعی در امنیت اجتماعی. مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، شماره ۱، جلد ۱. تهران: معاونت اجتماعی و ارشاد نیروی انتظامی.
- اوزکریمی، اوموت (۱۳۸۳). نظریه‌های ناسیونالیسم، ترجمه محمدعلی قاسمی. تهران: نشر تمدن ایرانی.
- ایوبی، حجت اله (۱۳۷۷). شکاف‌های قومی و خشونت در پیکارهای سیاسی. فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۱، شماره ۱، ص ۱۹-۳۸.
- برتون، رولان (۱۳۸۰). قوم‌شناسی سیاسی، ترجمه ناصر فکوهی. تهران: نشر نی.
- بنی‌هاشمی، میرقاسم (۱۳۸۲). بررسی جامعه‌شناختی حرکت‌های قومی و محلی در آذربایجان پس از انقلاب اسلامی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بوزان، باری (۱۳۷۸). مردم دولت‌ها و هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: انتشارات مطالعات راهبردی، چاپ ۱.
- پوریایی، قاسم (۱۳۹۰). بررسی تأثیر تغییر ترکیب جمعیتی استان آذربایجان غربی بر جرائم امنیتی (مطالعه موردی شهرستان ارومیه). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه علوم انتظامی.
- حسین زاده، فهیمه (۱۳۸۰). گروه‌های قومی ایران، تفاوت‌ها و تشابه‌ها. فصلنامه مطالعات ملی، سال ۲، شماره ۸.
- زیان بدرالدین، صابر (۱۳۹۵). بان‌ترکیسیم، گذشته، حال و آینده، ترجمه علی قاضی. نسیم توسعه، یکشنبه ۲۳ آبان ۱۳۹۵.

- ساندل، مایکل (۱۳۷۴). لیبرالیسم و منتقدان آن، ترجمه احمد تدین. تهران: انتشارات علمی-فرهنگی.
- الطائی، علی (۱۳۷۸). بحران هویت قومی در ایران. تهران: نشر شادگان.
- عبداللهی، محمد؛ قادر زاده، امید (۱۳۸۸). هویت جمعی غالب کردها در کشورهای ایران و عراق. نامه علوم اجتماعی، دوره ۱۷، شماره پیاپی ۳۶، ص ۱ - ۲۵.
- فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی (۱۳۹۲). گزارش‌های سالانه فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی.
- فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی (۱۳۹۲). گزارش‌های سالانه مرفوک ف.ا.استان آذربایجان غربی.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۱). شکل‌گیری هویتی و الگوهای محلی، ملی و جهانی (مورد مطالعه کردستان). مجله انجمن جامعه‌شناسی ایران ۴، ۴: ۱۲۷ - ۱۶۱.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۵). فرهنگ ملی، فرهنگ قومی-جماعتی و بازار اقتصاد صنعتی. مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ۷، شماره ۱.
- کاتم، ریچارد (۱۳۸۵). ناسیونالیسم در ایران، مترجم احمد تدین. تهران: نشر کویر.
- لاندو، چیکوب (۱۳۸۵). پان‌ترکیسم، یک قرن در تکاپوی الحاق‌گری، ترجمه حمید احمدی. تهران: نشر نی.
- ماندل، رابرت (۱۳۷۹). چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- محسنی تبریزی، علیرضا؛ رحمتی، محمدمهدی (۱۳۸۱). سیری در مفاهیم و نظریه‌های خشونت پرخاش و پرخاشگری به‌منظور ساخت و ارائه یک مدل علی - توصیفی خشونت در ورزش. نامه علوم اجتماعی، دوره ۱۹، شماره ۱۹، شماره پیاپی ۴۴۶، ص ۱۲۵ - ۱۵۳.
- Allnutt, L. (2007), Iran/Azerbaijan: Faith, Oil, and Power Threaten Historic Brotherhood, Eurasia Net, 30 December.
- Bokayeva, A. (2007), Pan Turkism in Kazakhstan, Kazakhstan: Karaganda State University.
- Kohn, H. (1944), Idea of Nationalism: a Study in Its Origins and Its Background, New York: Macmillan.
- Smith, M. G. (1974), the Plural Society in the British West Indies, Berkeley University of California Press.